

UDK 316:37(048.1)

Gero Lenhardt*: **Schule und bürokratische Rationalität.** Surkhamp Verlag, Frankfurt am Main 1984, S. 282

Zanimanje za obrazovanje u visokorazvijenim industrijskim zemljama pokazuje i činjenica da se svake godine pojavljuju brojna izdanja knjiga ili različitih istraživanja. Tako se ove godine pojavila i knjiga Gera Lenhardta »Škola i birokratski racionalitet«. U suvremenim diskusijama o obrazovnoj politici ne postavlja se više teza o obrazovanju kao nezavisnom faktoru koji može neovisno o tržištu rada, kao planski usmjeravana »proizvodnja«, preko škola i odgojno-obrazovnih procesa, dovoditi u sklad unutrašnju prirodu čovjeka i njegove vanjske uvjete u kojima živi. Naprotiv, radi se o problemu usklađivanja obrazovno-odgojne proizvodnje (preko tržišta rada) i materijalne proizvodnje.

Osnovna tema o kojoj Lenhardt piše je problem odnosa ličnosti i njezinog položaja i socijalne strukture. Nasuprot tezi, koja je dominirala dva desetljeća, da obrazovni sistem može služiti kao poluga društvenim reformama, samo je pitanje tko drži »poluge« u rukama, autor razvija tezu da škola ne može ukinuti suprotnosti između individuuma i društva (socijalne strukture). Naprotiv, razvitak društva sve više pojačava suprotnost između ličnosti (individuuma) i socijalne strukture, što se može pratiti i na obrazovnoj ekspanziji. S tog stajališta, naime polazi autor kad pokazuje da individue ne raspolažu samostalno svojim životnim uvjetima. Škola ima specifičnu društvenu ulogu kojom ona također formalizira i institucionalizira pojedinca, osobito preko profesionalnog obrazovanja i velikih proizvodnih i neproizvodnih organizacija tako da je pojedinac odvojen i od raspolaganja kulturnim ali i materijalnim resursima.

Lenhardt polazi od toga da je najbitnije objektivno djelovanje i utjecaj struktura a ne svijest i ciljevi pojedinca, čime on ukazuje na centralnu temu prisutnu kod Marxa i kod Webera. To

je otuđenje pojedinca od njegovih životnih uvjeta. U tome on crpi svoj kritički potencijal za komparaciju Marxovog i Weberovog stajališta. Uzima kao tezu da je obrazovni sistem strukturni element u suvremenoj ulozi građanske države, pri čemu se za obrazovanje postavljaju prvenstveno funkcionalni zahtjevi u društvu. To se može pratiti u procesu razdvajanja općeg i stručnog (profesionalnog) obrazovanja i zasebnog institucionaliziranja. Tako je u Weberovoj teoriji birokracije znanstveni tip, profesionalno obrazovan, eksplicitan kao ideološki u kasnom kapitalizmu. Weberov pojam stručnog znanja, smatra autor, dozvoljava teoretsku reformulaciju i stavljanje u kontekst općedruštvenog razvitka. Weberov pojam stručnjaka izlazi iz kruga škole i označava društvene strukturne uvjete posjedovanja obrazovnog sadržaja.

Obrazovnim sistemom se potiskuju tradicionalne forme povezivanja pojedinca i društva i zamjenjuju građanskodržavnim.

Knjiga je sadržajno podijeljena u šest dijelova a na kraju je priložena opsežna tematska literatura.

U prvom dijelu knjige, Lenhardt analizira odnos obrazovanja kao školskog cilja, tražeći zajedničke točke između obrazovno-ekonomskih teorija, neomarksiističkih i funkcionalističke teorije društva. To mu služi kao osnova postavljanja problematike odnosa škole i društva.

U drugom dijelu analizira obrazovne aspekte u kapitalizmu na primjeru Marxa. Polazi od analize proizvodnog procesa, odnosa proizvodnje uopće sve do odnosa najamnog rada i kapitala.

U trećem dijelu analizira mjesto individue i obrazovanja u procesu racionalizacije socijalne strukture u kontekstu Weberove teorije birokracije. Posebno naglašava cilj i formalnu racionalnost u karakteru legalne vlasti i privredi, stručno znanje i disciplinu, stručno znanje kao ideologiju (s ilustracijama iz industrijske sociologije). Pri tome polazi od principa Taylorove znanstvene organizacije rada.

U četvrtom dijelu tematizira građansku ulogu države. Polazi od podržavanja društvene moći i uspoređuje je s koncepcijom M. Webera.

* Gero Lenhardt, rođen 1941. godine radi od 1971. na Max-Planck-Institutu za istraživanja obrazovanja u Berlinu.

Peti dio knjige govori o birokratskom racionalitetu školskog obrazovnog procesa. U analizi polazi od Dreebenove teze da je organizacija škole podudarna sa strukturom svijeta odraslih i da kao takva posreduje iskustva mladih koji se kvalificiraju za tipične zahtjeve društva (str. 183). Na osnovi te teze on povezuje organizacijske aspekte obrazovnog sistema s formaliziranim sistemom uspjeha i ideologijom sposobnosti. Obrazovanje se pokazuje kroz status.

U tom dijelu knjige autor govori o odnosu škole i tržišta rada. Osnova za analizu empirijskih tendencija profesionalizacije služi mu analiza vlasništva, klasa, slojeva i obrazovnih kategorija kao strukturnih elemenata klasnog antagonizma.

Knjiga Gera Lenhardta je angažirana sociološka studija o aktualnim problemima obrazovne politike. No, autor ne analizira dnevnu praksu već teorijski razmišlja o različitim pristupima odnosu obrazovanja i socijalne strukture, posebno Marxovom i Weberovom. Gero se ne ograničava na komparaciju tih dvaju autora, već u tom kontekstu uzima u obzir suvremenu relevantnu literaturu koju promatra kritički. Jasno je da on sasvim određeno tvrdi da je cilj obrazovanja (škole) obrazovanje pojedinca. To mora ostati i dalje postulat, kako ga je i Adorno istakao. Iz toga slijedi problem znanstvenih odluka i političkog određivanja obrazovnih ciljeva i usmjeravanja škole i sredstava za ostvarivanje tog cilja.

Ivan Cifrić

UDK 338:974

Jiří Kosta: **Wirtschaftssysteme des realen Sozialismus. Probleme und Alternativen**, Bund-Verlag, Köln 1984, 268 str.

Za jugoslavenske čitaoce, posebno one koji se bave ekonomskom sociolo-

gijom ili ekonomijom, zainteresirane za probleme zemalja realnog socijalizma — teorijske i praktičke — knjiga prof. Jiří Koste* omogućava uvid u osnovne probleme i postojeće alternative. Knjiga je rezultat dosadašnjeg autorovog rada na istraživanju sistema socijalističkih zemalja. Neki raniji radovi (samostalno ili sa suradnicima), našli su ovdje svoje mjesto kao određena sintetička spoznaja. Jednostavnost stila u prikazivanju složenih problema pokazuje autorovo teorijsko i praktičko poznavanje problema i jasnu teorijsku poziciju s jedne strane, a s druge to omogućava i širem krugu čitalaca, a ne samo stručnjacima, praćenje problematike.

Knjiga sadrži osim dijelova i spomenutu literaturu. Tekst je popraćen s pet crteža (grafikona) i 33 tabele.

U prvom dijelu »Marx i Engels o socijalističkoj privredi« Kosta daje osnovni teorijski okvir u odnosu na koji analizira kasnije privredne sisteme realnog socijalizma i alternative. U centru njegovog analiziranja jeste ekonomska misao Marxa i Engelsa, ali ona nije odvojena od osnovnih socijalnih shvaćanja klasika marksizma. Autor ne preporučava osnovne misli klasika već kritički analizira, nastojeći utemeljiti osnovnu misao socijalnog konteksta mogućeg izvođenja ekonomskog sistema u socijalizmu. Smatra da »normativno-empirijatorsko postavljanje cilja i historijsko-filozofska osnova objašnjavanja« ne dotiču u konkretnom smislu, već samo općenito, u stvarnom smislu »ekonomsku teoriju i praksu socijalizma« te otuda »niti jedan od ova dva aspekta ne odnosi se na konkretan način funkcioniranja ekonomskog sistema koji treba privatnokatoličkom tržištu privredu smijeniti« (18). Iz toga slijedi po njegovom mišljenju i činjenica da »kasnije u provođenju izgradnje socijalističkog koncepta privrednog sistema u Rusiji nije postojao teoretski koncept koji bi se mogao na Marxa pozvati« (19). S obzirom na to da su i kod klasika marksizma postojale protivrječne ideje o pojedinim problemima planiranja, ekonomske raspodjele i sl., to

* Jiří Kosta (1921, Prag) jedan od protagonista privredne reforme u Čehoslovačkoj 1968. Od 1970. je profesor za izučavanje narodne privrede, posebno socijalističkih privrednih sistema na Sveučilištu u Frankfurtu. U suradnji s drugim autorima i samostalno objavio je više studija i knjiga. (Suradnik R. Richta: *Civilizacija na raskršću*; s Mayer J. i S. Weber: *Sozialistische Planwirtschaft* (1974); *Warenproduktion im Sozialismus* (1973); V. R. China. *Ökonomisches System und Wirtschaftliche Entwicklung* (s J. Mayer 1976); *Abriß der sozialökonomischen Entwicklung der ČSR* (1978).